

No: 471 – Menş e Adı

TUNCELİ SARIMSAĞI

Tescil Ettiren

TUNCELİ İL TARIM VE ORMAN MÜDÜRLÜĞÜ

Bu coğrafi işaret, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında 18.03.2013 tarihinden itibaren korunmak üzere 19.11.2019 tarihinde tescil edilmiştir.

Tescil No	: 471
Tescil Tarihi	: 19.11.2019
Başvuru No	: C2013/024
Başvuru Tarihi	: 18.03.2013
Coğrafi İşaretin Adı	: Tunceli Sarımsağı
Ürünün Adı	: Sarımsak
Coğrafi İşaretin Türü	: Menşe adı
Tescil Ettiren	: Tunceli İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
Tescil Ettirenin Adresi	: Atatürk Mah. Muhlis Akarsu Cad. No:33 TUNCELİ
Coğrafi Sınırı	: Tunceli ili
Kullanım Biçimi	: Coğrafi işaret ibaresi, markayla birlikte ürün etiketi ve/veya ambalajı üzerinde yer alacaktır.

Ürünün Tanımı ve Ayırt Edici Özellikleri:

Tunceli Sarımsağı; *Allium tuncelianum* adlı sarımsak çeşidinin, Tunceli il sınırları içerisinde tarla koşullarında yetiştirilmesi ile elde edilir.

Doğada doğal ortamında kendiliğinden yetişen *Allium tuncelianum* endemik bir çeşit olup, IUCN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources- Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği) tehdit kriterlerine göre VU (zarar görebilir) kategorisinde yer alır. Bu kapsamda, doğada doğal ortamında kendiliğinden yetişen *Allium tuncelianum*'un korunup üretiminin de artırılması suretiyle bölgenin ekonomisine katkı sağlamak amacıyla tarla koşullarında gerçekleştirilmekte olan üretim, coğrafi işaret tesciline konu edilmektedir.

Tunceli Sarımsağı tek dişli, üzerindeki kabukların arasında küçük diş benzeri oluşumlar bulunan, diğerlerinden farklı olarak çiçeklenip tohum verebilen bir bitkidir. Tunceli Sarımsağı tohumla çoğaltılabilir. Çiçek açıp tohum bağlar.

Tek dişli olması, kabuk sayısının kültür sarımsağından az (1-2 adet) olması ve başlarının 18-20°C'de uzun süre saklanabilmesi gibi özellikleri nedeniyle tüketim amacıyla olduğu gibi endüstride de kullanılabilir.

Üçüncü veya daha sonraki yıllardan itibaren çiçeklenir. Bu özelliği ile de kültür sarımsağından önemli ölçüde ayrılır. Zira kültür sarımsağı nadir olarak çiçeklenir ve çiçek açsa bile, kısırlıktan dolayı çok zor tohum bağlar.

Tunceli Sarımsağı bitkisi kök, gövde, yaprak, çiçek ve tohumdan oluşur. Üretimi tohum, kıska, diş, soğancık (dişçik) ile yapılır. Bitkiden tohum elde etmek için en kolay ve hızlı yöntem, Tunceli Sarımsağının diş dikimi ile elde edilir.

Suda çözünür kuru madde (Briks) değeri ortalama %37,94 olup, diğer sarımsaklara nazaran daha tatlı ve az kokuludur. Tunceli Sarımsağında bulunan etkin maddeler (Allisin 0,08 µg, Alliin 0,36 µg) diğer sarımsak çeşitleri ile benzerdir. Ürünün mineral maddeler açısından değerleri Tablo 2'de verilmektedir. Baş kabuk rengi beyaz, tek dişli, üzerinde soğancıklar vardır (2-3 kabuklu). Dişin kabuk rengi beyaz, diş eti rengi kirli beyazdır. Baş kabuğunda antosiyan şerit varlığı yoktur. Soğancık kabuğunda antosiyan şerit varlığı yoktur. Gövdenin dip kısmında antosiyan varlığı azdır.

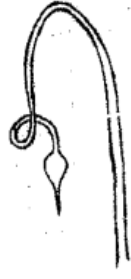
Tunceli Sarımsağı kuru, kayalık, çakıl akıntılı ve erozyonlu topraklarda 1000-2500 m yüksekliklerde yetişebilir.

Yüksekliği baş iriliğine göre değişmekle birlikte, 2,7-3,5 cm, çapı 2,8-3,4 cm arasında değişen tek bir dişten ibarettir. Baş üzerinde, kurduğunda sarı renk alan kalın ve sert özellikte koruyucu kabuk, bu kabuğun üzerinde ise 1-2 adet beyaz renkte ince yapılı kabuk bulunur. Bu ince kabuklar arasında sayıları 1-4 arasında değişen soğancıklar vardır. Başın iriliği yetiştirme şartlarına bağlı olarak 80 grama ulaşabilir. Ortalama irilik 10-30 gramdır. Baştan kabuğun ayrılması kolaydır. Yetiştirme dönemi uzundur. Başın boyuna ve enine kesit içerisinde tek bir sürgün gövdesi bulunur. Başın enine kesiti oval-yuvarlak, boyuna kesiti geniş eliptiktir.

Tunceli Sarımsağında bitki "yeşil aksam duruşu" şeklindeki gibi dik bir yapıdadır.

Şekil1: Yeşil Aksam (dik)

Şekil2: Çiçek sap durumu

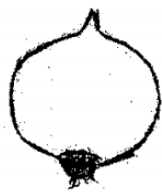
Tunceli Sarımsağı çiçek sapı oluşturarak sapa kalkar. Çiçek sapı 80-135 cm uzunluğundadır. Çiçek durumu sapı, çiçek tomurcuk haldeyken yay gibi kıvrılır. (Şekil 2)

Daha sonra hafif kavisli şekil alır. Çiçek açmadan önce çiçek durumu sapı dik hale gelir. Çiçek sapsarı ince, beyaz ya da açık mor veya açık pembe renktedir.

Tunceli Sarımsağında başlar belli bir iriliğe ulaştıktan sonra, yani 5-6 yapraklı dönemde çiçek sapı oluşur. Çiçek sapı gelişimi sırasında yapraklar hızla yaşlanmaya başlar. Çiçek sapının hemen üstünde genç çiçek durumunu saran külâh şeklinde 7-16 cm boyunda, beyaz, açık mor veya mor renkte kapçık (spata=külâh) bulunur. Çiçek durumu geliştikçe kapçık içinden çıkar ve daha sonra kapçık yırtılır ve daha sonra kapçık kuruyarak düşer. Çiçek durumu küresel veya yarı küresel, 6-8 cm çapında ve sık çiçeklidir. Yuvarlak şekilli olan çiçek durumunda beyazımsı pembe renkli veya saydam olan sayıları 300-500 arasında değişen çiçek bulunur. İlk olarak durumun (çiçek topunun) üst kesimindeki çiçekler açmaya başlar ve alt kısma doğru devam eder. Bitki, temmuz-ağustos aylarında çiçeklenmeye başlar ve yaklaşık bir ay çiçekli kalır.

Çiçekler kısa çan şeklindedir. İç içe üçlü olarak 6 adet tepal (taç yaprak) bulunur. Tepaller açık pembe, kirli mavimsi, leylak pembemsi veya nadiren beyaz renkli, 2,5-3,5 mm boyunda, düz, oblong (oval), tepesi obtus küttür. Ercikler (erkek organlar) 6 tanedir. Sapsarı tüysüzdür. Dişi organ bir adettir. Yumurtalık üç gözlü ve her gözde ikişer tohum taslağı bulunur. İtteki ercik sapsarının verimsiz uzantıları taç yapraklarında uzun, ercik başları (anter) morumsu pembedir. Tunceli Sarımsağında yabancı tozlanma görülür.

Meyve kapsül tipinde 2,5-3,3 mm çapında, üç gözlüdür, şekli küreseldir. Bir meyvede 3-6 adet arasında tohum oluşabilir. (Şekil 3)

Şekil 3: Meyve

Şekil 4: Gövde

Gövde tüysüzdür. Açık yeşil renkte, çoğunlukla yeşil renktedir. Alt kısımları bazen açık mor renktedir. Çiçek açmadan önceki uzunluğu 25-60 cm, sapsarının çapı ortalama 1,1 cm'dir.(Şekil 4)

Tunceli Sarımsağında kültür sarımsağından farklı olarak baş üzerinde küçük soğancık benzeri yapılar bulunur. Baş örtün kabuklar arasında oluşan soğancıkların beslenmesine yardımcı olur. Soğancıklar tekli, ikili yapıda bir arada ya da ayrı olarak başın orta ya da dip kısmına yakın bölgelerde oluşabilir. (Şekil 5) Bu dişler Tunceli Sarımsağının çoğalma organlarından biridir.

Şekil 5: Soğancık (Dişçik)

Tohumlar soğan tohumlarına benzer şekilde siyah üzerleri buruşuk, üç köşelidir. Tohumların 1000 dane ağırlığı 3-3,4 gram, çapı 1-2 mm'dir. Tohumlar ağustos ayının sonlarına doğru olgunlaşır.

Tunceli Sarımsağı saçak kök yapısına sahiptir. Doğal yaşam alanı taşlı çakıllı olduğu halde kök gelişimi oldukça iyi olması nedeniyle bitki gelişimini rahatça sürdürebilir. Tunceli Sarımsağı bitkisi 4-8 adet oldukça uzun yapraklar oluşturur. Yapraklar yeşil renktedir. Yapraklar yassı şerit şeklindedir. Genişliği 1,5-3 cm yaprak uzunluğu ortalama 30-45 cm'dir. Enine kesit şekli yarı konkavdır. Yapraklar tüsüzdür ve sarmal dizilişlidir. Meyve zamanı yapraklar kurur.

Tablo 1: Tunceli Sarımsağının Bazı Fiziksel ve Kimyasal Özellikleri

Özellik	Değer
Enerji	120-128 kcal/100 g
Nem	62,87-63,41 g/100 g
Kül	0,89-0,93 g/100 g
Protein	2,19-2,57 g/100 g
Karbonhidrat	27,9-28,30 g/100 g
Diyet lif	5,21-5,27 g/100 g
Yağ	0,19-0,27 g/100 g
E vitamini (α -tokoferol)	0,52-0,56 g/100 g
B1 vitamini (tiamin)	0,081-0,085 mg/100 g
B2 vitamini (riboflavin)	0,04-0,06 mg/100 g
B6 vitamini (pidoksin)	0,17-0,19 mg/100 g
Folik asit	66,60-66,80 μ g/100 g
Niasin (nikotinamid, nikotinic asit)	1,01-1,05 mg/100 g
B12 vitamini (siyanokobalamin)	0,131-0,133 μ g/100 g
K1 vitamini (fillokinon)	12,43-12,45 μ g/100 g
C vitamini (L+D askorbik asit)	7,19-7,25 mg/100 g
Suda çözümlü kuru madde (Briks)	%37,75-38,13
Kolesterol	TED
pH	6,50-6,62
Toplam şeker	24,0-26,0 g/100 g
Palmitik asit	%24,86-24,88
Palmitoleik asit	%0,77-0,79
Stearik asit	%55,30-55,32
Oleik asit	%13,06-13,08
Linoleik asit	%13,06-13,08
g-Linoleik asit	%5,42-5,44
Kaproik asit	%0,58-0,60
Kaprilik asit	%0,79-0,81
Kaprik asit	%0,89-0,91
Laurik asit	%1,23-1,25
Miristik asit	%5,13-5,15

Tablo 2: Tunceli Sarımsağının Bazı Mineral İçerikleri

Mineral	Değer
Cu (bakır)	0,009-0,013 mg/100 g
Zn (çinko)	5,50-5,60 mg/100 g
Fe (demir)	7,95-8,01 mg/100 g
P (fosfor)	19,38-19,78 mg/100 g
Ca (kalsiyum)	41,95-42,51 mg/100 g
Mg (magnezyum)	21,52-21,94 mg/100 g
Mn (mangan)	0,17-0,19 mg/100 g
K (potasyum)	207,1-210,1 mg/100 g
Na (sodyum)	12,9-13,34 mg/100 g
Se (selenyum)	0,0012-0,0014 mg/100 g

Üretim Metodu:

Sarımsak bitkisi üretim materyali olarak tohum, kıska, soğancık, tohum elde etmek için başlarda yapılır. Tunceli Sarımsağının ekimi ve dikimi ekim, kasım aylarında yapılır.

Sarımsak ekilecek veya dikilecek arazi sonbaharda bir veya iki kez derin ve bir kez de yüzlek işlenir. Bu dönemde toprağa dekar başına 2 ton yanmış hayvan gübresi verilir. Tunceli Sarımsağı hayvan gübresine çok iyi sonuç verir. Ekim ve dikim öncesi kültivatör, diskaro veya kürüm çekilerek toprak tesviye edildikten sonra elime ve dikime hazırlanmış olur. Tunceli Sarımsağı diğer sarımsaklardan farklı olarak tohumla ekimi daha avantajlıdır. Diğer sarımsaklarda çiçeklenme olayı nadirdir. Tunceli Sarımsağının ise çiçeklenmesi sıkça görülen bir durumdur. Tohumdan tohumluk için üretim yapılıyorsa 4 yıllık veya daha uzun süreli bir bitkidir.

Ticari amaçlı soğancık dikimi sıra üzeri 10-12 cm ve sıra arası 30 cm olmalıdır. Üretimde kullanılacak tohumluk başları üretici tarafından sonbaharda üretimi yapılmış olan sarımsaklar arasından ayıklanır ve dikim zamanına kadar filelerde veya bez torbalarda saklanır. Dikimden önce soğancıkların elle dikimi yapılır. Dekara 200 kg baş soğan dikimi yapıp dikim sıklığına soğan iriliğine bağlı olarak kıska dikiminde dekara verim 650-950 kg'dır. Tohum için üretim yapıldığında dekara 50-100 kg verim alınır. 1 kg tohumdan da %80 çimlenme randımanıyla 300.000 adet kıska elde edilir.

Tarla koşullarında üretilen Tunceli Sarımsağının hasadı ağustos ayında soğan söküm makineleri ile yapılır. Hasat sonrası sökümü yapılan soğancıklar uygun havadar gölge bir yerde 8-12 gün kurutulur, kurutulma işleminden sonra tüketime sunulur.

Denetleme:

Tunceli İl Tarım ve Orman Müdürlüğü koordinatörlüğünde Tunceli Orman İşletme Müdürlüğü, Munzur Üniversitesi, Tunceli Ziraat Odası, Tunceli Çevre Şehircilik İl Müdürlüğü ve Tunceli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünden en az birer üyenin katılımıyla oluşacak denetim mercii tarafından denetim işlemleri yürütülür.

Denetimler her yıl hasat dönemi olan ağustos ayında başlayıp kasım ayına kadar her ay bir defa olmak üzere toplam dört defa yapılır. Şikâyet ve ihbar üzerine veya gerekli görülen hallerde denetim yapılarak hukuki süreç başlatılır.

Denetim mercii, Tunceli Sarımsağını üreten ve Tarım ve Orman Bakanlığının çiftçi kayıt sistemine kayıtlı olan üreticileri Tunceli İl Tarım ve Orman Müdürlüğü ve ilçe müdürlükleri teknik personeli ile koordinasyonlu olacak şekilde üretim materyalini, ekim yapılan tarlayı ve ürün hasadını yerinde kontrol eder. Elde edilen ürünlerin Tarım ve Orman Bakanlığı Gıda Güvenliği Bilgi sistemine kayıtlı olarak satışını yapan işletmelere denetçi ekibi göndererek ürünün "ürünün tanımı ve ayırt edici özellikleri" ile "üretim metodu" kısmında belirtilen özelliklere uygunluğunu ve üretimi gerçekleştiren çiftinin Tunceli İl Tarım ve Orman Müdürlüğü ve ilçe müdürlüklerinden almış olduğu hasat belgesine sahip olup olmadığını denetler.

Denetim mercii, Tunceli İl Tarım ve Orman Müdürlüğü ve ilçe müdürlükleri ile koordinasyonlu olarak tohumlukların tarla şartlarında elde edilip edilmediğini, ticari üretim için sağlanan tohumluk miktarının üretilen tohumluk miktarından fazla olup olmadığını denetler. Bu denetim ile üretici hasat belgesine sahip olmayarak satış gerçekleştiren gerçek veya tüzel kişilere karşı hukuki süreçleri yürütür.

Denetim mercii, Tunceli İl Tarım ve Orman Müdürlüğü ve ilçe müdürlükleri teknik personeli ile koordinasyonlu olacak şekilde Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı üreticilerin en az 250 m²'lik anaç çiçek soğanı parseli oluşturmalarını ve tohumdan üretim materyali üretmeleri noktasında en az üç yıllık sürede bu alanı korumalarını denetler. Ayrıca Tunceli Sarımsağının üretiminin geliştirilmesi ile birlikte ortaya çıkacak olan ihracat potansiyelinin karşılanması noktasında Tarım ve Orman Bakanlığının Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğüne gerekli başvuruları yaparak ihracat kotasının belirlenmesini sağlar ve bu kotaya uyulmasını denetler.

Denetim mercii, kamu kuruluşlarından veya özel kuruluşlardan veya bunlarda görevli uzman gerçek veya tüzel kişilerden denetimin gerçekleştirilmesi sırasında faydalanabilir veya hizmet satın alabilir. Tescil ettiren, hakların korunmasında hukuki süreçleri yürütür.